

OLENA ZAICHENKO

Do Česka ji přivedla válka, ale i příležitost studovat

Když ukrajinská malířka Olena Zaichenko (45) utíkala s dospívajícím synem před válkou z rodné země, netušila, že okolnosti je brzy rozdělí. Dnes žije sama v Česku, kdežto syn je s prarodiči v Německu. A tak si raději už nedělá žádné plány, jen se snaží srovnat se vším, co jí život přináší. Pořád však maluje a sní o výstavách.

Eva Vejdělková

„Kromě několika knih jsem si do vlaku sbalila skicák a fixy. Chtěla jsem nějak zabavit sebe i syna a taky jsem se potřebovala se všemi událostmi nějak vyrovnávat. Kreslila jsem celou cestu. Jsou to většinou takové cynické srandičky, černý humor,“ ukazuje mi pětáctýřicetiletá umělkyně Olena Zaichenko karikaturu Putina a několik ko-

miksových obrázků, jakých vytvořila před dvěma lety při útěku z Ukrajiny desítky.

Od konce února zdobí její obrazy stěny sídla Ukrajinské iniciativy v Brně. Kromě černobílých kreseb reagujících na válku tady představuje i svoje starší barevné malby, které přivezla z domova. „Než se mi povedlo získat od ukrajinských úřadů

povolení a převézt obrazy sem, trvalo to celý rok. Prvních šest měsíců od začátku války nebyly ochotné pustit ze země ani dětský obrázek. Obávaly se, že by situaci mohli zneužít zloději a v zahraničí by zmizela spousta cenných kulturních památek,“ vysvětluje.

Loni uspořádala putovní výstavu po pražských kostelích,

část obrazů se i prodala, a tak výtěžek věnovala ukrajinské armádě. Letos chystá ještě další výstavu nových obrazů, na nichž právě pracuje, měla by se konat na podzim v brněnském Červeném kostele. „Dostala jsem taky nabídku na výstavu v Paříži! K Vánocům. Jenže o jízdenky, dopravu obrazů a bydlení se musím postarat sa-

ma. Tak to mám velkou starost, ale Paříž umělci přece neodmítají," těší se.

Doma v rodném Kyjevě vystudovala dvě vysoké umělecké školy, malovala, učila a pracovala v muzeu. Do Česka ji přivedla vstřícnost českých vysokých škol, které se po začátku války otevřely ukrajinským uprchlíkům. Chtěla si tu rozšířit svoje vzdělání o další kompetence, expertizu uměleckých děl.

„Bylo mi jasné, že po válce bude na Ukrajině hodně uměleckých předmětů a objektů poškozených a že budou víc než dřív potřeba restaurátoři a konzervátoři. A proto jsem chtěla po návratu domů taky nabídnout něco potřebného,“ vysvětluje, proč na útěku před válkou zamířila právě k nám, přestože tu neměla žádné zázemí.

Neméně důležitá pro ni však byla i výzva jednoho vstřícného pražského galeristy, který plánoval spolupráci s ukrajinskými umělci, uprchlíky před válkou. Uviděla v ní obrovskou šanci a kvůli tomu se dokonce vzdala svých původních plánů odjet z Ukrajiny za přáteli do Německa.

Život v ostřelovaném Kyjevě

Válka ji zaskočila nepřipravenou. Přestože jako všichni sledovala zprávy o podezřelém pohybu ruských vojsk poblíž ukrajinských hranic, podobně jako mnozí další nevěřila, že se ruský prezident Vladimir Putin odváží zaútočit. První den invaze proto zůstala v rodném Kyjevě odříznutá od svého šestnáctiletého syna Daniila, který byl zrovna na návštěvě u jejích rodičů na opačném konci města.

„Když mi nad ránem telefonoval, že vypukla válka, nechtěla jsem tomu věřit. Pracovala jsem do noci, pak jsem spala dost hluboce a nic jsem neslyšela. Proto jsem ho ještě uklidňovala, že se mu nejspíš jen něco zdálo,“ vzpomíná na telefonát, který ji probudil krátce po čtvrté hodině ráno. Protože všechny mosty přes Dněpr, který rozděluje ukrajinskou metropoli na pravý a levý břeh, obratem za-

blokovali vojáci, povedlo se jí znovu setkat se synem až po několika týdnech.

V počátcích Putinovy „speciální operace“ byla přesvědčená, že ukrajinská armáda Rusy brzy vyžene. Vytrvalá ofenziva jí však postupně znejistila. „Kdo bydlel blízko metra, byl šťastný, protože se měl před raketami kam schovat.“

Když mi syn nad ránem telefonoval, že vypukla válka, nechtěla jsem tomu věřit

Ostatní se většinou ukrývali v obyčejných sklepích, protože kromě metra jinde moc dalších krytů nebylo. „Líčí. Jakmile potom jedna z raket spadla přímo do areálu školy, kde studoval i její syn, rozhodla se, že odejdou ze země.“

Od začátku války 24. února 2022 vydrželi v ostřelovaném Kyjevě téměř měsíc. Přesně do 22. března. „Zorganizovat odchod nebylo jednoduché. Jednou mi ale zavolali kamarádi, že konečně sehnali benzín, ať se do půlhodiny sbalím, že nás z Kyjeva odvezou,“ vzpomíná na kvapný útěk v době, kdy se

ukrajinským vojákům stále ještě nedařilo Rusy zatlačit na ústup, natož získat kontrolu nad celou Kyjevskou oblastí. Na to budou potřebovat ještě dva týdny.

Cesta do Německa skončila v Praze

Společně se synem a svými rodiči zamířila za přáteli do Německa. Cestu evakuačním vlakem z Ukrajiny, kde se tísnili ve vagonu vsedě na zemi, si krátila kreslením. Když se jí zeptám, jestli Daniilův otec odešel do války, dozvím se, že s rodinou vlastně nikdy nežil a nestýkájí se. Rozvedla se s ním brzy po porodu a o syna se stará sama.

Ještě byla na cestě, když jí zavolali přátelé s čerstvými novinami: české vysoké školy umožní bezplatné vzdělání ukrajinským uprchlíkům a jeden pražský galerista dokonce nabízí spolupráci ukrajinským umělcům. Znělo jí to jako příslovečně štěstí v neštěstí. Rozhodla se zůstat v Praze a Daniila prozatím poslat dál, aby počkal v Německu s prarodiči, jak se tady její situace vyvine.

„Měla jsem zájem o obor dějiny umění na filozofické fakultě, to by mi umožnilo věnovat se potom expertize uměleckých děl,“ vysvětluje. Jenže než se jí podařilo zařídit si status uprch-

líka a především pak vystát frontu na sociální podporu, uběhlo pár měsíců a pro studium na Karlově univerzitě bylo v tu chvíli už pozdě.

„Už ráno po otevření člověk získal lístek s pořadovým číslem 200 a víc. Stála jsem tam vždy nejméně půl dne a potom nás většinu poslali pryč. Druhý den totéž, den za dnem,“ vypráví dva roky po svém příchodu do Prahy obstojnou češtinou. Přestože mluví se silným přízvukem a s občasnými chybami, s trochou úsilí si navzájem rozumíme docela dobře. Tříměsíční intenzivní kurz češtiny, který absolvovala po příchodu do Česka, završila mezinárodní zkouškou B 1.

Po zážitcích na úřadu práce nesměle zavtipkuje o Franzi Kafkovi a jeho románu Zámek. Později v jiné souvislosti připomene slavný humoristický román Karla Poláčka Bylo nás pět a taky populární cestopisy Hanzelky a Zikmunda. Vypadá to, že o české literatuře má nejspíš dobrý přehled.

Nakonec jí uniklo nejen studium v Praze, ale taky příležitost spolupráce s pražskou galerií. „Galerista si spolupráci s ukrajinskými umělci najednou rozmyslel. Neřekl proč. Syn proto nastoupil na školu v Německu. Vždyť on sem za mnou ani přijet nemohl. Nevěděla jsem, jak a kde tady budu žít,“ vysvětluje a utěšuje se tím, že aspoň nezmeškal školní rok.

Barevné malby na šifonu

S rodiči a synem si pravidelně telefonují, občas se i vídají, ale častější návštěvy nejsou reálné. Dělí je téměř tisíc kilometrů. Daniil studuje architekturu na známé technické univerzitě v Cáchách, je sportovně nadaný, věnuje se cyklistice a s kamarády se chystají projet si trasu slavné Tour de France. K přestěhování do Česka ho paní Olena nepřemlouvá, nechce, aby tady musel začínat podruhé, s jazykem i studiem.

Oba rodiče Oleny Zaichenko jsou malíři, a tak je jako dítě při-

Malířka se ráda inspirovuje ukrajinským lidovým uměním.

rozeně následovala. „Nejdřív to vlastně ani nevypadalo, že bych se jednou taky věnovala umění. Jenže rodiče by dokázali naučit kreslit kohokoliv,“ usměje se s náznakem hrdosti v hlase.

Maluje na tenký šifon vlastní experimentální technikou, kterou navazuje na tradiční voskovou batiku. Od té upustila už před mnoha lety, když jí jednou při vaření konturovací hmoty z parafínu málem vyhořel ateliér. „Bouchnul mi benzín, chybělo málo a spálila jsem celou dílnu,“ zasměje se při vzpomínce na své začátky.

Maluje na šifon experimentální technikou, kterou navazuje na voskovou batiku

Inspiruje se lidovým uměním a vzory, některé malby mají i plasticky zdobené rámy, ale místo dřevorezby používá kera-plast. Na řezbářskou práci by neměla dost silnou a pevnou ruku. Ráda se taky obrací k ukrajinským mýtům, legendám a pohádkám. Promítly se dokonce i do několika cyklů černobílých válečných kreseb, které vytvořila krátce po příchodu do Česka.

Upozorní mě například na ukrajinskou lidovou panenku přezdívanou motanka: „Je to běžná dětská panenka uvázaná z kousků plátna, známá v mnoha kulturách. Slouží jako hračka, ale taky k magickým účelům. Například ženy tradičně vyráběly motanky pro muže, kteří odcházeli do války.“

Na jejích obrázcích mají panenky prázdné tváře, jen označené symbolem kříže. Na jedné kresbě leží naskládané na vozíku mezi troskami domů, kde mohou symbolizovat opuštěné hračky, ale zároveň taky těla mrtvých dětí.

Raději žádné plány

Po prvních třech měsících strávených v Praze se přestěhovala do Brna kvůli příležitosti

Její experimentální technika připomíná voskovou batiku.

Jedna z černobílých kreseb, které vytvořila po útěku z Ukrajiny.

Na jejích malbách se často objevují zvířecí figury. Foto archiv Oleny Zaichenko (3)

přihlásit se ke studiu na Masarykově univerzitě. Zajímá mě, proč si jako obor zvolila právě muzeologii, a paní Olena odpoví, že to muzeologie si zvolila ji. „Hlásila jsem se taky na dějiny umění a umělecké kurátorství, jenže tam nebyla pro uprchlíky volná místa,“ zmíní s náznakem lítosti.

Vybrala si kombinovanou formu studia, aby při škole mohla i pracovat, ale najít odpovídající zaměstnání nebo brigádu je podle ní těžké. „Občas mám pocit, že Ukrajinku pozvou na pohovor jen proto, aby se jí zeptali, proč se uchází o práci pro Čechy a nejde uklízet,“ posteskuje si. Při studijní praxi však pomáhá v muzeu na Špilberku, kde se podílí na koncepci výstav nebo asistuje při exkurzích.

Kde bude bydlet?

Svoje původní záměry přizpůsobila realitě, o expertize uměleckých děl už nepřemýšlí a teď si představuje svoji budoucnost spíš při spolupráci mezi českými a ukrajinskými muzei. „Mohla bych si ale hledat práci taky v jakémkoli českém muzeu nebo na zámku a skamarádit se tam s českými duchy,“ vtipkuje, ale vzápětí ještě zcela vážně doplní, že začala snít o založení muzea ukrajinské kultury a ráda by taky pracovala na dálku jako ilustrátorka nebo grafička.

O návratu na Ukrajinu zatím nepřemýšlí, ledaže by skončila válka. Zprávy o situaci na frontě sleduje stále s úzkostí. Do války narukoval například její bratranec, bojují i její přátelé a známí. Někteří už padli.

Od začátku války si prý už raději nedělá žádné dalekosáhlé plány, a především se pokouší vyrovnat se vším, co jí život přinesl. Svoji budoucnost si ale momentálně představuje spíš u nás než na Ukrajině, nebo aspoň na půl cesty mezi oběma zeměmi. Má k tomu i soukromý důvod: nedávno se náhodou seznámila s českým mužem, sblížili se a už začali plánovat společný život. Nakonec se proto i usměje: „Vždyť co já vím, co pro mě Bůh ještě chystá, když mi poslal do cesty Jardu!“

eva.vejdelkova@pravo.cz